

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2024-31-1>

УДК 811.111'42:81'38

КУПЧИШИНА Юлія

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-9618-6107>

АНГЛОМОВНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Статтю присвячено дослідженню концептосфери економічного англійськомовного дискурсу, а саме перекладу мовних засобів для репрезентації концепту BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ. Концепт відтворюється через концептуалізацію та категоризацію світу, що залежить від мислення та поведінки окремих людей і формує свідомість колективу. Вивчення семантичних полів концепту СМІЛИВІСТЬ та BRAVERY вказує на широкий спектр слів і фраз, що відображають різні аспекти цих концептів в англійській та українській мовах. У ході розвідки встановлено, що концепт СМІЛИВІСТЬ має національно-специфічні відтінки через відмінності у семантичному складі полів та їх перетині з іншими концептами. Мікрополя концептів СМІЛИВІСТЬ та BRAVERY виявляють близькість на рівні основних зон, але також проявляють національно-специфічні риси. При перекладі економічних текстів нами використано різні способи та перекладацькі стратегії, включаючи калькування, модуляція, описовий переклад, переформулювання, залучення контекстуальних слів та метафор, для передачі сутності та ідей концепту українською мовою.

Ключові слова: концепт, концептосфера, концептуальний аналіз, мовна репрезентація, економічні тексти, переклад.

KUPCHYSHYNA Yuliya

Khmelnytskyi National University

THE ENGLISH REPRESENTATION OF ECONOMIC CONCEPTOSPHERE IN THE UKRAINIAN TRANSLATION

The article is devoted to the study of the conceptual sphere of economic English-language discourse, namely the translation of linguistic means for representing the concept BRAVERY. The concept is reproduced through the conceptualization and categorization of the world, which depends on the thinking of such behavior of individual people and forms the consciousness of the collective. The study of the semantic fields of the concepts SMILUVIST and BRAVERY indicates a wide range of words and phrases that reflect various aspects of these concepts in English and Ukrainian languages. In the course of research, it was established that the concept SMILUVIST has nationally specific nuances due to differences in the semantic composition of the fields and their intersection with other concepts. The microfields of concepts SMILYVIST and BRAVERY reveal closeness at the level of the main zones, but also reveal a nationally specific feature. In the context of economic discourse, the concept BRAVERY has a special meaning, which helps easier to delve into economic processes and contexts. When translating economic texts, translators use various approaches, including calque translation and the use of contextual words and metaphors, to convey the essence and ideas of the concept in Ukrainian. Based on the research and analysis, conclusions were drawn. It is said that the successful translation of language means for the representation of the concept BRAVERY requires the translator to have broad general knowledge, an understanding of the peculiarities of the economic sphere, current information and expertise in related topics.

Key words: concept, conceptosphere, language representation, conceptual analysis, economic texts, translation.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Мова відображає те, як людина розуміє себе, світ та діяльність, створюючи свою власну картину світу. У когнітивній лінгвістиці дослідження мовних явищ пов'язане з інтерпретацією когнітивних сутностей, таких як прототипи, схеми, фрейми та сценарії. Сучасна когнітивна лінгвістика широко досліджує концепти та їхню роль в мовознавчій парадигмі XXI століття. Для дослідження концептів використовують асоціативні експерименти, аналіз словникових статей та засобів експлікації у мовленні та тексті. Концепт можна представити не лише словом, але й його властивостями в певному контексті. Тому когнітивна інтерпретація є важливим етапом аналізу, що розрізняє когнітивну семантику від лінгвістичної. Передача концептів за допомогою художньої своєрідності та лексико-граматичних особливостей часто викликає труднощі для перекладачів. Щоб забезпечити адекватний та точний переклад, перекладачам доводиться застосовувати різноманітні перекладацькі трансформації та звертати увагу на багато інших аспектів, включаючи лінгвокультуру, в якій було створено твір, місцевість, де відбувається конфлікт, часові рамки та інші фактори. Коли ми стикаємося з концептуальними реаліями, які мають свою специфіку в певній культурі, важливо зберегти їх сенс, використовуючи відповідну лексико-граматичну форму та художню своєрідність [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Стрімкий розвиток когнітології є важливим показником кардинальної зміни парадигми гуманітарного знання. Когнітивна лінгвістика як самостійний напрям сформувалася в зарубіжному мовознавстві (Р. Джекендофф, М. Джонсон, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Дж. Міллер, Ч. Філмор, У. Чейф). У східнослов'янському мовознавстві ця наука представлена роботами таких учених: О. Воробйова, А. Приходько, В. Дем'янков, С. Жаботинська, О. Селіванова та ін [1; 3; 4]. Визначившись як самостійний напрям

у мовознавстві, когнітивна лінгвістика не заперечує нічого з того, що було досягнуто раніше в лінгвістиці, а навпаки, інтегрує всі отримані знання, й узагальнює їх на новому, вищому, пояснювальному рівні [1, с. 8]. Когнітивна лінгвістика вивчає процеси отримання, відображення та зберігання знань у мовних формах. Так, зокрема, розглядаючи ці процеси, когнітологи припускають існування різних форм їхньої репрезентації в мозку як певних структур свідомості. Такими глобальними одиницями мисленнєвої діяльності є концепти, які, як кванти структурованого знання відображають онтологію світу у зв'язку з потребами соціальної свідомості.

Економічний дискурс є надзвичайно важливим, оскільки він відображає стан та тенденції економічного розвитку країни, відносини між суб'єктами господарювання, проблеми та перспективи розвитку ринків, фінансової системи та інших аспектів економіки. Релевантність економічного дискурсу полягає в тому, що він є інформаційним ресурсом для бізнесу, державних органів, науковців та громадськості. Він дозволяє аналізувати ситуацію на ринках, спрогнозувати їх розвиток та приймати обґрунтовані рішення в галузі економіки. Крім того, економічний дискурс є важливим елементом політичного дискурсу, оскільки економіка є однією з найважливіших складових державного управління. Визначення основних концептів економічного дискурсу належить до дискусійних питань сучасної лінгвістики, оскільки їх перелік представлений у наукових розвідках на підставі різних параметрів, а виокремлення основних концептів економічної комунікації потребує подальших наукових пошуків. Незважаючи на це, лінгвісти визначають комплекс ключових концептів економічного дискурсу, серед них "ринок", "попит", "інфляція", "дефіцит". Проте вони також можуть варіюватися, оскільки поява нових актуальних термінів у цій галузі неминуха і напряму пов'язана з подіями у світі.

Формулювання цілей статті

Мету нашої наукової розвідки становить дослідження лексико-граматичних особливостей відтворення концепту *BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ* в економічних англомовних медіа-текстах української та англійської лінгвокультури. Для здійснення зазначеної мети нами поставлені такі завдання: дослідити наукову літературу та поняття «концепт» в перекладознавстві; проаналізувати своєрідність вербалізації концепту *BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ* в англомовній і українській лінгвокультурах; визначити лексико-граматичні особливості відтворення концепту *BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ* в економічних англомовних медіа-текстах та труднощі їх перекладу.

Виклад основного матеріалу

Відтворення концепту *BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ* в економічних медіа-текстах іншої лінгвокультури – це складний процес, який має безліч особливостей та часто створює труднощі для перекладача. У більшості лінгвокультур концепт *BRAVERY* пов'язується з певними характеристиками, такими як відвага, впевненість, рішучість, безстрашність та відданість. Наприклад, у англомовній культурі сміливість сприймається як одна з ключових рис героїзму. У той же час, в інших культурах, як, наприклад, в японській культурі, сміливість може мати інші відтінки і розглядатися як принциповість та відданість. На рівні лексики прослідковується широке використання економічної термінології, а також лексем, які тісно пов'язані з військовою тематикою. Окрім цього аби передати масштабність конфлікту, та надати інформацію про суб'єктів, автор використовує чимало власних назв. На синтаксичному рівні використовуються різні типи речень: прості, складні, одно- та двоскладні, а також переважно прямий порядок слів. У процесі перекладу необхідно враховувати не лише особливості стилю та жанру твору, а й розбіжності в структурах вихідної та цільової мов. Для виконання цього завдання перекладачі використовують різні перекладацькі прийоми.

Концепт *BRAVERY/СМІЛИВІСТЬ* є значущим лінгвоконцептом, який висвітлює здатність людини вчиняти відважні дії в небезпечних ситуаціях або стояти за своїми переконаннями. Цей концепт має культурно-історичний контекст і з часом зазнавав змін у своєму сприйнятті в різних лінгвокультурах. Ядро семантичного мікрополя *СМІЛИВІСТЬ* в українській мові формують лексеми *безстрашність, відвага, відважність, героїзм, героїство, доблесть, мужність, сміливість, смілість, хоробрість*. За певних умов усі зазначені одиниці можуть вступати у семантичні відношення тотожності, тобто бути синонімами.

Концепт *BRAVERY* може зустрічатися в англомовних економічних текстах у контексті опису певних дій, рішень або підходів, які вимагають відваги та ризику. Для аналізу використовувалися економічні журнали, газети та статті, наприклад, *Daily Mail, Reuters, the Economist, Forbes* [5; 6; 7; 8]. У таких джерелах можна знайти статті, які описують історії успіху підприємців, які виявили хоробрість і прийняли важкі рішення, щоб досягти фінансового успіху. Такі матеріали можуть також розглядати ситуації, коли компанії були змушені взяти на себе ризику, щоб зберегти свою конкурентоспроможність або вийти з кризових ситуацій.

Загалом ядро концепту *BRAVERY* в англійській мові може бути виражене різними словами та фразами, які належать до наступних семантичних полів:

1. Fearlessness (безстрашність): *courage, bravery, heroism, valour, gallantry, fearlessness, dauntlessness, intrepidity, audacity, pluck, grit, mettle, fortitude, daring, boldness, nerve, spunk, recklessness, temerity*:

But even as today's battles resemble wars of old, Ukraine has been successfully defending itself beyond

expectations in part because of the **courage** and determination of its people who have used new technology in ways that are changing how wars are fought. Але незважаючи на те, що сьогоднішні битви нагадують війни давнини, Україна успішно захищається понад очікування, частково завдяки **мужності** та рішучості свого народу, який використовує нові технології так, що змінюється загальна тактика війни.

Концепт BRAVERY був вербалізований та змінений на МУЖНІСТЬ в українській мові, отже, можна стверджувати, що було застосовано трансформацію смислового розвитку, оскільки автор оригінального тексту має на меті підкреслити саме наполегливість українського народу, а не лише зовнішній прояв сміливості.

Remarkable photos from Ukraine's war-torn east show the faces of the fearless women who are willing to sacrifice their lives to keep 'aggressors' at bay. Дивовижні знімки зі сходу України, охопленого війною, показують обличчя **безстрашних** жінок, які готові пожертвувати своїм життям, аби тримати «агресорів» в страху.

В оригінальному реченні концепт BRAVERY виражений словом *fearless*, що у свою чергу є еквівалентом безстрашний в українській мові, тому даний уривок було перекладено дослівно: *Zelenskiy makes a surprise visit to troops near Bakhmut to thank them for their bravery and hand out awards.* Зеленський несподівано відвідав війська під Бахмутом, щоб подякувати їм за **хоробрість** і вручити нагороди.

Оригінальне речення перекладено дослівно зі збереженням смислу концепту BRAVERY, який в українському варіанті відтворено прямим відповідником ХОРОБРИСТЬ: *For as long as I live, I will never, ever diminish the injuries sustained, the lives lost, or the heroism of law enforcement on that tragic day. Поки я живий, я ніколи не буду применювати отриманих травм, втрачених життів чи героїзму правоохоронних органів того трагічного дня.*

При відтворенні англійського речення було застосовано дослівний переклад, використовуючи прямий відповідник слова *heroism* - героїзм. *He is dauntless in battle, defiant in adversity and loyal to his comrades. Він безстрашний у бою, зухвалий у труднощах і відданий своїм товаришам.* В оригінальному тексті концепт BRAVERY виражений словом *dauntless*, яке при перекладі було відтворено прямим відповідником безстрашний.

Daring missile strike by Iran signals it could become more aggressive. Сміливий ракетний удар Ірану свідчить про те, що він може стати більш агресивним.

Слово *daring* було вербалізовано як *сміливий*, зберігаючи основу ідею висловлювання.

2. Moral courage (моральна сміливість): moral courage, righteousness, morality, ethicality, honesty, integrity, uprightness, principle, virtue, honor.

Amidst the economic uncertainty, policymakers will need to exhibit the virtue to make bold decisions and implement transformative reforms to revive the economy. Серед економічної невизначеності політикам потрібно буде продемонструвати силу, щоб приймати сміливі рішення та впроваджувати трансформаційні процеси, аби відродити економіку.

Концепт BRAVERY, який виражений словом *virtue* в англійському реченні, був змінений на СИЛУ в українській мові. Таким чином, можна стверджувати, що було застосовано трансформацію смислового розвитку.

3. Physical courage (фізична сміливість): physical courage, bravery, strength, toughness, endurance, resilience, determination, stamina, valor. *Despite a recent slowdown, the world's second-biggest economy is more resilient than its critics think. Незважаючи на нещодавнє уповільнення, друга за величиною економіка світу є більш стійкою, ніж вважають її критики.*

Finally, in addition to placing value on curiosity and creativity, Weiss emphasized the importance of persistence and resilience. Зрештою, Вайс цінував не лише допитливість і креативність, а й підкреслював важливість наполегливості і стійкості.

В оригінальних текстах концепт BRAVERY виражений словом *resilient*, яке було відтворено прямим відповідником стійкий.

4. *bravery* = Ukraine "**Bravery** is our brand," he stated. "This is what it means to be us. To be Ukrainians. To be brave." «Хоробрість — наш бренд», — заявив він. «Ось що означає бути нами. Бути українцями. Бути сміливим». У даному реченні концепт BRAVERY вербалізовано прямим відповідником ХОРОБРИСТЬ, однак слід зауважити, що, проаналізувавши речення повністю, читач розуміє що концепт BRAVERY = Ukraine.

Less than two weeks into Russia's invasion of Ukraine and the country's people and armed forces continue to mount a staunch — and undeniably brave — resistance against Russian forces. Мені ніж через два тижні після вторгнення Росії в Україну, народ і Збройні Сили України продовжують чинити стійкий — і, безперечно, незламний — опір російським військам. Концепт BRAVERY, який виражений словом *brave* в англійському реченні, вербалізовано як НЕЗЛАМНИЙ в українській мові. Таким чином, можна стверджувати, що було застосовано трансформацію смислового розвитку, оскільки саме такий відповідник передає значення даного вислову повністю.

5. *bravery* – Volodymyr Zelenskiy and his wife Olena Zelenska. *In the magazine's publication entitled "Portrait of bravery: Ukraine's first lady, Olena Zelenska", Ukraine's top leader poses with his wife in different locations including the ruins of the Kiev airport and the official residence of the country's top rulers.* У публікації журналу під назвою "**Портрет хоробрості: перша леді України Олена Зеленська**" український лідер позує з

дружиною в різних місцях, включаючи руїни київського аеропорту та офіційну резиденцію вищого керівництва країни.

Концепт BRAVERY пояснюється в оригінальному реченні, згадуючи Олену Зеленську, Першу Леді України. При перекладі даний концепт відтворено прямим відповідником ХОРОБІСТЬ. Подібні метафори застосовуються доволі часто, коли мова йдеться про сміливість та Президента України та інших визначних політичних діячів. В такому випадку утворюється концептуальна метафора.

Отже, семантичні поля концепту BRAVERY є досить широкими і включають різні слова та фрази, які відображають різні аспекти концепту BRAVERY в англійській мові.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

У результаті нашого дослідження можна зробити такі висновки: дослідження семантичних мікрополів СМЛИВІСТЬ та BRAVERY засвідчило, що в українській та англійській мовних картинах світу концепт СМЛИВІСТЬ, попри свою універсальність, отримав національно-специфічне забарвлення через відмінності семантичного складу полів та зон перетину з іншими семантичними мікрополлями. Варто зазначити, що у межах лексико-семантичних полів BRAVERY/СМЛИВІСТЬ переживання почуттів сміливості, хоробрості, безстрашності, стійкості, а часом захвалості, рішучості й піднесення, слід пов'язувати з такими об'єктами, як Батьківщина, власний народ, свобода чи право на життя. Аналіз словникового складу мов є корисним інструментом для дослідження мовних картин світу, включаючи лінгвоконцепти. Дослідження семантичних полів в порівняльному аспекті показують, що той самий аспект реальності може бути представлений різним набором слів, їхніми відношеннями та сполученнями. Мікрополлям концептів СМЛИВІСТЬ та BRAVERY характерна близькість семантики на рівні ядерних зон, але також вони проявляють національно-специфічні риси. Можна зробити висновок, що фахівці при відтворенні концептів в економічних медіа-текстах більше уваги звертають на лексичну складову, ніж на граматичну. Це пояснюється тим, що у перекладі концепту СМЛИВІСТЬ (BRAVERY) в економічних медіа-текстах акцент робиться на досягненні еквівалентності перекладу, тобто існує необхідність передати точну, зрозумілу інформацію для досягнення головної мети.

Аналіз економічних текстів, наведених у дослідженні, яскраво демонструє використання концептів у вербалізованому вигляді для понять, які людина сприймає підсвідомо, на рівні мислення. Відповідно до аналізу, калькування, використання еквівалентів та модуляція – це перекладацькі трансформації, які найбільш часто використовуються для вербалізації концепту СМЛИВІСТЬ (BRAVERY) в економічних медіа-текстах. Тож, найпоширенішими лексико-граматичними трансформаціями у перекладі концепту СМЛИВІСТЬ (BRAVERY) є заміни, модуляція, описовий переклад. Таким чином, для успішного відтворення перекладачеві необхідно не тільки володіти фоновими знаннями, розуміти особливості різних сфер економіки, але також орієнтуватися у всіх супутніх тематиках – знати аббревіатури міжнародних організацій, розуміти культурні контексти слів, а також враховувати особливості цільової аудиторії.

Перспективу подальших наукових розвідок складає вербалізація концептів у різножанрових текстах.

Література

1. Біляєвська С.Г. Принцип когнітивних досліджень: проблема моделювання семантики мовних одиниць. *Когнітивна семантика: матеріали 2-ї міжнародної школи-семінару*: о 2 год. Т. 2000. Ч. 2. 8-10 с.
2. Голубенко Н.І. Концепт у сучасній перекладознавчій парадигмі / Н.І. Голубенко // *Україна і світ: Діалог мов та культур: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 03–05 квітня 2013 р.) / Київський національний лінгвістичний університет. — К.: Вид. центр КНЛУ. 2013. 67–69 с.
3. Маркова М.В. Концепт та концептуалізація у сучасному літературознавстві. *Питання літературознавства*. 2007. №74. 317–324 с.
4. Юрченко О.В. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. №2. 268–272 с.
5. Веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-64041975>
6. Веб-сайт. URL: <https://www.cnn.com/2022/03/08/how-will-russias-war-with-ukraine-end-here-are-5-possible-outcomes.html?searchterm=brave%20ukraine>
7. Веб-сайт. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7032287/Faces-fearless-women-fighting-Ukraine-against-Russian-backed-rebels.html>
8. Веб-сайт. URL: <https://www.economist.com/culture/2022/02/05/taras-bulba-and-the-tragedy-of-russia-and-ukraine>

References

1. Bilyayevs'ka YE.H. Pryntsyp kohnityvnykh doslidzhen': problema modelyuvannya semantyky movnykh odynyt's. Kohnityvna semantyka: materialy 2-yi mizhnarodnoyi shkoly-seminaru: o 2 hod. T. 2000. CH. 2. 8-10 s.
2. Holubenko N.I. Kontsept u suchasniy perekladoznavchiy paradyhmi / N.I. Holubenko // *Ukrayina i svit: Dialoh mov ta kul'tura: materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* (Kyiv, 03–05 kvitnya 2013 r.) / Kyiv's'kyi natsional'nyy lnhvistychnyy universytet. — K.: Vyd. tsentr KNLU. 2013. 67–69 s.
3. Markova M.V. Kontsept ta kontseptualizatsiya u suchasnomu literaturoznavstvi. Pytannya literaturoznavstva. 2007. №74. 317–324 s.

4. Yurchenko O.V. Defnitsiya kontseptu v suchasnykh linhvistychnykh doslidzhennyakh. Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. 2008. №2. 268– 272 s.
5. Web-site. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-64041975>
6. Web-site. URL: <https://www.cnn.com/2022/03/08/how-will-russias-war-with-ukraine-end-here-are-5-possible-outcomes.html?qsearchterm=brave%20ukraine>
7. Web-site. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7032287/Faces-fearless-women-fighting-Ukraine-against-Russian-backed-rebels.html>
8. Web-site. URL: <https://www.economist.com/culture/2022/02/05/taras-bulba-and-the-tragedy-of-russia-and-ukraine>